

yile fi beyâni'l-elfâz elletî yestevî fi he'l-müfred ve'l-müşennâ ve'l-cem' ve'l-müzekker ve'l-mü'enneş (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1041, vr. 107^b-108^a). **16.** *ed-Dürri'l-mu'azzam fi şerhi Hizbi'l-a'zam.* Ali el-Kârî'ye ait dua mecmuasının şerhidir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1559). **17.** *el-Mağsadü'l-esnâ fi şerhi esmâ'i'l-hüsnâ* (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1032, vr. 2^a-9^b). **18.** *Mevlidü'r-Resûl şallallahüh 'aleyhi ve sellem* (Kahire 1279/1862). **19.** *Nefehâtü'l-ğurab ve'l-itîşâl bi-ışbâti't-taşarruf li-evliyâ'illâhi ve'l-kerâme ba'de'l-intikâl.* Vezir Abdurrahman Paşa'nın huzurunda bir mecliste evliyanın kerametinin vefatından sonra devam edip etmeyeceğinin sorulması üzerine yazılmıştır (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1041, vr. 196^a-200^b). **20.** *Şârimü'l-vâridât.* Muhammed b. Abdülvehhâb olduğu tahmin edilen Necidli bir şeyhin asılsız iddialarına karşı kaleme alınmış bir reddiyedir (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1041, vr. 188^a-195^a). **21.** *eş-Şârimü'l-meslûl li-men taşaddâ bi-cehlihî kaşşa aħkâmi'r-Resûl.* Eserin birinci bölümünde İstanbul'da evlerine nazar için sarmısak takanların tekfir edilmesiyle ilgili sorulara müellifin verdiği cevap yer almakta, ikinci bölümde fakihlerin bu konudaki görüşleri zikredilmekte, üçüncü bölümde kıssaların vehimleriyle müslümanların tekfir edilemeyeceği belirtilmektedir (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1041, vr. 166^a-169^a). **22.** *Risâletü tarîhi'l-ihtisâb ve'n-naşîha.* İbrâhim el-Lekânî'nin *Cevhere-tü't-tevhîd*'indeki bazı beyitlerin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1041, vr. 164^b). **23.** *Risâle fi 'ademi tekkiri'l-müslimîn* (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1041, vr. 162^a-164^a).

BİBLİYOGRAFYA :

Trabzonî, *Risâle fi fezâ'ili's-süver ve'l-âyât*, Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1041, vr. 261^b; a.mlf., *Tertübü âyâti'l-ğurân 'alâ hurûfi'l-hicâ'*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 389, vr. 70^a; *Mecmû'a*, Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1071, vr. 98^{a-b}, 99^a, 100^a-101^b; *Sicill-i Osmanî*, IV, 262-263; *Osmanlı Müellifleri*, I, 167; *Hediyetü'l-'ârifîn*, II, 345; *Kehhâle*, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XII, 262; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 1068; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, V, 63; Ebû Muhammed Abdülmehdî b. Abdülkâdir, *Turuğu tahrici hadîşi Resûlillâh*, Kahire, ts. (Dârü'l-'tisâm), s. 245-247; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-şürûh ve'l-havâşi*, Ebûzâbi 1425/2004, I, 381-383; II, 819-820; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde fi mektebâti İstânbûl ve Anâtüli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], III, 1386; İsmail E. Erünsal, "İstanbul (İstanbul Kütüphaneleri)", *DİA*, XXIII, 282.

ALİ BENLİ

TRAMPA

Ferden muayyen hale getirilmiş iki malın birbiriyle değişimini konu edinen akid.

Sözlükte "ivaz" anlamındaki **kayz** kökünden türeyen **mukâyede** (bir mal için karşılık ödeme) fıkıhta malın malla değişimini ifade eden trampa akdinin karşılığıdır. Mutlak mânada malın malla mübadelesi trampa diye nitelendirilirken bedellerden birini paranın teşkil etmesi halinde normal satım akdi (bey) söz konusu olur. Tarihte en eski mübadele şekli olan trampa paranın ortaya çıkmasından sonra da varlığını sürdürmüş, ancak günümüzde akidlerde ve ticarî işlemlerde geniş çapta paranın kullanılması trampa akdinin uygulama alanını giderek daraltmıştır. Buna karşılık tarihte para işlevi gören araçların çoğunun günümüzde mal sayılması, geçmişte normal satım sayılan bazı işlemlerin zamanımızda trampa grubunda yer alması sonucunu doğurmuştur. Mukâyede terimi erken dönem fıkıh kaynaklarında geçmese de bu kapsamda değerlendirilebilecek işlemlerden bahsedilmektedir. Meselâ belli miktarda kuru hurmanın tahminen aynı miktardaki taze hurmayla değiştirilmesini ifade eden **ariyye** (çoğulu arâyâ) böyle bir işlemdir. Bir tür trampa olan ve ağaç üzerindeki olgunlaşmış taze hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasını ifade eden **müzâbene**, karşılıklı bedeller arasında denklik sağlanması imkânı bulunmadığından Hz. Peygamber tarafından yasaklanmış, ancak ihtiyaçtan dolayı bu işleme sınırlı miktarda olmak şartıyla cevaz verilmiş, buna da ariyye / arâyâ denilmiştir. Fıkıh eserlerinde ribâ, mukâyede türü satışlarda daha çok gündeme gelmiştir. Ancak ribâ misli mallarla ilgili olarak tartışılmış, mukâyede daha ziyade ribâ çerçevesi dışında kalan mübadelelerde söz konusu edilmiştir. Öte yandan erken dönem fıkıh metinlerinde satım akdinin türleri ele alınırken yapı itibarıyla trampa sayılabilecek işlemlerin ayrı adlarla ele alındığı, mukâyedanın terimleşmesi ve yaygın kullanımının mezhep fıkıhlarının tedvin edildiği dönemde ortaya çıktığı, özellikle Hanefî literatüründe kelimenin kavramsal çerçevesinin ayrıntılı biçimde belirlenerek sıkça kullanıldığı görülür. Dolayısıyla Hanefî mezhebinin metinleri bu kavramla ilgili ipuçlarını diğerlerine göre daha fazla barındırmaktadır.

Klasik fıkıh eserlerinde çeşitli satım türleri değişik adlarla anılmış ve ince ayırım-

larla birbirinden tefrik edilmiştir. Tama-
mının ortak paydasını iki ekonomik varlığın birbiriyle değişimi oluşturmaktadır. Mevcut bir malın para veya para hükmünde bir varlıkla değişimi mutlak anlamda bey', peşin bedelle veresiye mal değişimi selem, paranın parayla değişimi sarf, ferden muayyen iki malın değişimi mukâyede diye adlandırılmıştır. Trampada iki bedelden biri ferden muayyen hale getirilmemişse yapılan satım trampa sayılmaz. Ferden muayyen hale getirilmeyen bedel vadeli ise selem, peşin ise mutlak bey' söz konusudur. Selem vadedi olmasını şart koşmayan Şâfiîler ise o bedel vadeli olmasa da bunu selem kabul etmişlerdir. Bu yaklaşım farklılığına rağmen hiçbir görüş böyle bir işlemi trampa saymamıştır. Modern hukukta ise bu tür bir işlem trampa sayılmakta, bunun normal satım kabul edilebilmesi için bedellerden birinin para veya para hükmünde bir değer olması aranmaktadır. "Bey'-i mukâyede aynı ayna, yani gayr ez nakdeyn mali mala mübadele etmektir ki lisân-ı Türkî'de trampa denilir" şeklindeki tanımla *Mecelle*'de de (md. 122) benzeri bir yaklaşım mevcuttur. Buna göre klasik İslâm hukukunun trampa anlayışı ile modern hukukun trampa anlayışı birbiriyle tamamen örtüşmemektedir. Bu anlayış farklılığı dikkate alınmadan yapılan değerlendirmeler yanlış sonuçlara götürebilir. Diğer bir yanlışlık da trampa yerine takas kelimesinin kullanılmasıdır. Halbuki takas zimmette yer alan alacak ve borçlar arasında gerçekleşir. Mübadele edilen bedellerden birinin mal, diğerinin emek olması durumunda trampa değil hizmet akdi (icâre) söz konusu olur.

Bey'in bir alt türü olduğu için kuruluşu ve geçerliliği bakımından bey'de aranan bütün rükün ve şartlar mukâyedada da aranır. Semene ilişkin hükümler hariç bey'deki hükümlerin tamamı mukâyede için de geçerlidir. Klasik fıkıh literatüründe yer alan trampa ile ilgili değerlendirmelerin önemli noktasını her iki bedelin de mebî' şeklinde algılanması fikri oluşturur. Normal satımda bedellerden biri gerçek anlamda mebî', diğeri semen sayılırken burada her iki bedel de gerçek anlamda mebî' sayılmaktadır. Dolayısıyla her iki bedele de mebî' hükümleri uygulanmış, her iki edim de ayıp, görme muhayerliği, mülikiyetin intikali, tecile elverişişizlik, ifa sırası, hapis hakkı, imkânsızlık sebebiyle infisah ve ikâle gibi meselelerde ortak hükümlere tâbi tutulmuştur. Meselâ ifa sürecinde her iki bedel mebî' özelliği taşıdığından eş zamanlı ifa prensibi öngörül-

TRAMPA

mektedir. Normal bey'de ise önce ifası gereken edim semendir. Semen ifa edilinceye kadar karşı taraf mebî üzerinde hapis hakkı ileri sürebilir. Burada her iki taraf hapis hakkına sahiptir.

Yine normal bey'de mebî tek olduğu için onun ifa öncesinde helâk olması akdin infisahına yol açarken trampada her iki bedel de mebî konumunda bulunduğundan bedellerden birinin helâki akdin infisahını gerektirmez. Çünkü geride bir mebî daha bulunmaktadır. Her iki mebî de akid için amaç konumundadır. Bu açıdan trampa bey'den farklı bir durum arz etmektedir. Normal bey'de semen değil mebî akdin maksadı sayılmıştır. Semen helâki akdin varlığını etkilemezken mebî'in helâki etkiler. Trampada ise bedellerden hiçbirisi semen konumunda değildir. İnfisah açısından bey ile trampa arasındaki bu fark ikâle hakkında da geçerlidir. Normal bey'de mebî konumundaki bedel helâk olduğunda ikâle yapma imkânı kalmazken semenin helâki ikâlenin yapılmasına engel teşkil etmez. Trampa akdindeki her iki bedelin mebî niteliği taşıması sebebiyle bedellerden biri helâk olsa bile geride yine mebî konumunda bir bedel vardır ve bunun varlığı ikâlenin hâlâ mümkün olduğunu gösterir. Bu durumda ikâle yoluna gidilmişse helâk olan bedelin kıymeti ödenir. Öte yandan bedellerden birinin zapta uğraması durumu farklı değerlendirilmiş ve akdin varlığına engel sayılmıştır.

Trampa ekonomisinden paralı ekonomiye geçişi hedefleyen Hz. Peygamber ribevî mallar arasında gerçekleşen trampa için daha sıkı şartlar getirmiştir. Aralarında cins birliği ve eşitlik bulunması, peşinen mübadele edilmesi şeklinde özetlenebilecek olan bu şartlar fıkhîta geniş tartışmalara yol açmış ve geniş anlamıyla bey akdine dair fikhî hükümlerde müctehidlerin ribâ yasağının gerekçesine (illet) dair benimsediği farklı yaklaşımlar ekseninde şekillenmiştir (bk. FAİZ). Hanefiler'e göre para tarafların belirlenmesine rağmen muayyen hale gelmeyeceğinden para mübadelesinin hiçbir şekilde trampa sayılmayacağı açıktır. Buğday, arpa, hurma gibi ribevî malların mübadelesinde trampadan söz edilebilmesi için iki bedelin de akdin kuruluşu sırasında ferden muayyen hale getirilmesi gerekir. Bu durumda ise faizden kaçınmak için iki bedel arasında cins birliği, peşin ve eşit miktarda olma şartları aranacaktır. Bu sebeple ribevî malların trampasının pratik bir değeri pek yoktur. Sadece bedellerden birinin ribevî mallardan ol-

ması ribâ hükümlerini gündeme getirmez. Bu durumda bedeller arasındaki nisbetlilik ribâ değil gabn olarak nitelenir.

Her iki bedelin peşin kararlaştırılması yönüyle trampa selemnden, her iki bedelin ferden tayin edilmesi yönüyle de mutlak bey'den ayrılır. Trampada mübadele edilen iki ayn arasında değer yönünden denklik sağlamak için bedellerden birine para eklenebilir. Bu durumlarda gerçekleşen karma işlem yapı itibarıyla çift işlem sayılır. Paranın tekbül ettiği kadarıyla normal bey', geri kalan kısmı bakımından trampa kabul edilir; çünkü işlemin asıl hedefi mübadele edilen mallardır, diğeri ise tâli niteliktedir. Ana işlem trampa, tâli olanı normal bey'dir. Böyle bir işlemde akid kurulduktan sonra ifa edilinceye kadarki aşamada ortaya çıkacak sorunlar açısından akdin bu karma yapısı problem çözümünde önemini korur ve asla yok sayılmaz. Zira karşılıklı bedeller arasındaki dengeyi sağlayan bu tâli işlemidir ve asıl akdin gerçekleşmesinde tarafların iradesini belirleyecek öneme sahiptir.

Trampa akdinde şüf'a ve görme muhayerliğinin varlığı özel ihtimamı gerektiren bir husustur. Trampaya konu olan bedellerden birinin şüf'a hakkı barındırması ve hak sahibinin bu hakkını kullanmaya kalkması halinde karşı bedel olarak kararlaştırılan mal taayyün ettiği için şüf'a hakkı sahibinin bu malı aynen temin etmesi çoğu zaman imkânsızdır. Bu durumda o malı sahibinden rayiç bedel üzerinden satın alıp satıcıya teslim edebilir. Mal sahibi malını satmaya yanaşmazsa malın kıymetini ödeme yoluna gider. Aynın değeri bilirkişi tarafından belirlendikten sonra bu miktara diğer taraf itiraz etse bile malın bizzat kendisinin temininde ısrar etmesine itibar edilmez. Diğer tarafın bu ısrarına itibar edilip satıcı da bunu satmaya yanaşmazsa veya bu durumu fırsat bilip gerçek değerinin üzerinde bir fiyat talep ederse şüf'a hakkı sahibinin bu hakkını kullanması zora sokulmuş olur. Ancak trampanın yapısı gerekçe gösterilip şüf'a hakkının iptali yoluna gidilemez. Trampaya konu olan bedellerden biri veya her ikisi taraflarca görülmeden akde konu yapılmışsa bu takdirde her iki taraf görme muhayerliğine sahiptir. Bu durum görme muhayerliğini geçerli sayan Hanefiler için söz konusudur. Bunu geçerli saymayan Şâfiiler için böyle bir ihtimal gündeme gelmez. Trampada taraflardan biri veya her ikisi için şart muhayerliği ileri sürülüşse bu muhayerlik etkisiz hale gelmedikçe akid bağlayıcılık kazanmaz.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "kyz" md.; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Aşl* (nşr. Ebü'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1410/1990, V, 60; Serahsî, *el-Mebsût*, XII, 110-114; Kâsânî, *Bedâ'i'*, V, 134; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, Kahire 1355/1936, III, 42; Osman b. Ali ez-Zeylâfî, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1314, IV, 45, 307; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, VI, 10, 338, 497; VII, 55, 107, 155; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râ'ik*, V, 105, 282, 292; İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva'l-kübra'l-fikhiyye*, Kahire 1308, II, 227; Abdurrahman Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-enhur* (nşr. Halîl İmrân el-Mansûr), Beyrut 1419/1998, III, 3; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), IV, 501, 504; V, 97, 113, 134, 208, 560; VI, 158; Haluk Tandoğan, *Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri*, İstanbul 1988, I, 335-340; "Muşkâ-yeza", *Mv.F.*, XXXVIII, 343-345; Ali Bardakoğlu, "Trampa", *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 2061. BİLAL AYBAKAN

TRANSKRİPSİYON

Bir alfabede yer alan harflerin bazı özel işaretler ilâvesiyle başka bir alfabenin

karakterlerine çevrilmesi, çevriyazı.

Bir alfabede mevcut seslerin / harflerin bazı özel işaretler kullanılarak başka bir alfabenin harflerine dönüştürülüp onlarla gösterilmesini ifade eden **transkripsiyon** (Fr. transcription) uygulamada diğer alfabelerin, yaygınlığı sebebiyle Latin alfabesine çevrilmesi şeklinde kendini gösterir. Transkripsiyon Göktürk, Uygur, Kiril, Grek vb. alfabelerin seslerinin Latin alfabesindeki karakterlere çevrilmesi şeklinde görüldüğü gibi daha çok şarkiyat çalışmalarına paralel olarak Arapça metinlerin, Arap alfabesinin kullanıldığı Farsça ve Urduca metinlerin ve aynı alfabeyle yazılmış Türkçe metinlerin Latin harflerine dönüştürülmesi şeklinde uygulanır. Özellikle şarkiyatçılarla bazı çağdaş Türk âlimlerinden bilimsel çalışma ve neşir yapanlar arasında yaygındır. Bu tür metinlerin Latin harflerile yazılmasına "Latinizasyon", bu duruma getirilmiş metinlere "Latinize" denilir. Teoride yazı çevrimi karşılığında "transkripsiyon" ve "harf çevrimi" anlamında **transliterasyon** diye anılan iki yöntem söz konusudur. Transkripsiyon usulünde her harfe karşılık bir harf kullanılır. Arap alfabesinde sesli harfler bulunmadığından bu yöntemde ünlüler çevriye yansıtılmaz:

"من غير أخاه بذنب لم يمت حتى يعمله": "Mn 'yyr 'h h b-znb lm ymt htty 'y'mlh" gibi. Transliterasyon yönteminde ise okuyuş ve telaffuz yansıyan harflerin karşılanması esas olduğu için Arap alfabesindeki ünlüler (harekeler) bu yöntemde karşılık bulur: "Men